

१७. म्हणींच्या गमती

मे महिन्याच्या सुट्टीतला रविवार. दुपारची जेवणं आटपून मुलं खेळायला बाहेर पडली. मैदानावर पोचतायत तोवर चंदूची आई त्याला बोलवायला आली. “अरे, ऊनबिन काय लागतंय का नाही? संध्याकाळचं खेळा की, आता चल घरी.” ‘येतो, येतो’ म्हणून चंदू खेळत राहिला. पाठोपाठ संध्याची आई आली.

“अगं एSSS किती तापलंय बघ. वाळू पघळलं असं वाटतंय. पाचनंतर खेळा की.” ती ओरडून गेली. मुलं पुन्हा लंगडी खेळू लागली. थोड्या वेळात हितेशचे बाबा आले. “अरे मुलांनो, सकाळी अन्

संध्याकाळी मैदानात खेळायचं. दुपारी कुणाच्यातरी घरी खेळा.” ते सगळ्यांना म्हणाले. ‘फक्त थोडा वेळ,’ असं म्हणत हितेश लंगडी घालू लागला. तो चार पावलं गेला असेल, इतक्यात अमीनाचे दादू म्हणजे आजोबा बोलवायला आले. वैतागलेली अमीना म्हणाली, “काय हो दादू ? कुणीच मोठी माणसं खेळू देईनात. घरी चल, घरी चल करतायत. अशी कशी एकसारखी वागतात ती ?” दादू हसून म्हणाले, “बरोबर आहे बेटा. त्यांना काळजी वाटते तुमची. कुठेही गेलात तरी **पळसाला पानं तीनच** असतात.”

शाळेत खेळांच्या स्पर्धा सुरू होत्या. बाईंनी नेहमीप्रमाणे वर्गातल्या सगळ्या मुलांना भाग घ्यायला लावला होता. धावण्याची शर्यत सुरू झाली. सुरेश सोडला तर सगळी मुलं जोरात धावत होती. उत्तम चित्र काढणारा सुरेश मैदानी खेळांबाबत आळशी म्हणून प्रसिद्ध होता. साहजिकच तो सगळ्यांत शेवटी आला. धापा टाकत तो मुलांच्या घोळक्यात शिरला आणि म्हणाला, “अरे, खरं तर मी पहिला आलो असतो, पण आपल्या मैदानावर लाल माती आहे.” “म्हणजे काय ?” राजेशने आश्चर्याने विचारले. “अरे, मी जोरात धावलो असतो, तर माझे पांढरेशुभ्र बूट मळले असते ना, म्हणून मी हळू धावलो.” “व्वा ! याला म्हणतात, **नाचता येईना अंगण वाकडं.**” घोळक्यातली राजश्री पटकन म्हणाली.

रवी सकाळी लवकर सोपानच्या घरी आला. सोपानच्या घरातली म्हैस कालच व्याली होती, म्हणून खरवस खायला मिळेल असा रवीचा अंदाज होता. सोपान आणि त्याची चुलत भावंडं नाष्टा करत होती. प्रत्येकाच्या वाटीतला खरवस पाहून रवीच्या तोंडाला पाणी सुटलं. सोपानची काकू त्याला म्हणाली, “रवी, चल रे. तूपण कर न्याहारी.” “नको काकू. मी खूऽऽप खाल्लंय.” “अरे, पण गूळ घातलेला खरवस तर घेशील की नाही ?” “नको. माझे दात दुखतायत.” रवी म्हणाला. “खरवसाला कशाला लागतात रे दात ? मला माहितीय तुला खरवस किती आवडतो ते. सोपान कालच म्हणाला होता, की तू येणार आहेस म्हणून. उगाच ताकाला जाऊन भांडं लपवू नये. चल, हात धुऊन ये.” काकू हसत म्हणाली.

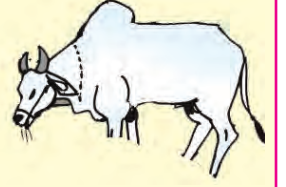
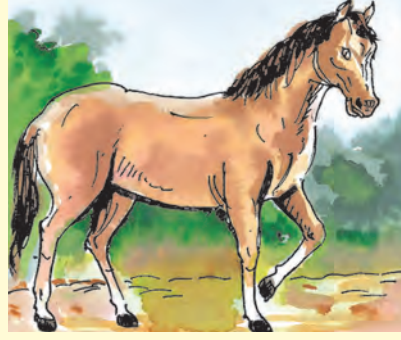

- वरील प्रसंगांमधील रंगीत शब्दसमूह नीट वाचा. उदा., **पळसाला पानं तीनच** म्हणजे कुठेही जा, परिस्थिती सारखीच आहे. सगळ्या मुलांना त्यांच्या घरचे लोक उन्हात खेळायला मनाई करतात, म्हणून **पळसाला पानं तीनच** असे म्हटले आहे.
आपल्या भाषेमध्ये असे अनेक शब्दसमूह वापरले जातात. त्यांना **म्हणी** असे म्हणतात. आता उरलेले दोन्ही प्रसंग वाचून अधोरेखित म्हणींचा अर्थ शोधा. शिक्षकांशी, पालकांशी, मित्र-मैत्रिणींशी चर्चा करून आणखी म्हणी जमवा.

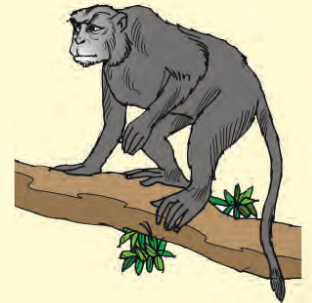
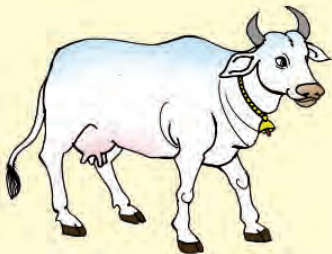
- खालील चौकटीत लपलेल्या म्हणी शिक्षकांच्या मदतीने शोधा व त्यांचा अर्थ समजून घ्या.

ए	स	ल	हा	न	तों	डी	मो	ठा	घा	स
मं	क	ग	हा	त	च्या	का	क	णा	ला	आ
ग	श	ना	वा	अ	ति	ति	थे	मा	ती	र
ळ	वा	र	ध	चे	पा	णी	सु	दि	व्या	सा
खा	ई	त्या	ला	ड	घ	प्या	ण	व	खा	क
प	र	म	ख	नि	भा	र	हे	ड	ली	शा
आ	प	लं	व	र	वा	रा	खा	ई	अं	ला
मां	ज	र	ख	ण	ठे	र	भ	ली	धा	ले
बि	न	बु	वे	आ	वा	का	अ	र	र	झा
श	हा	ण्या	ला	श	ब्दा	चा	मा	र	चिं	कू
घ	रो	घ	री	मा	ती	च्या	चु	ली	च	ध्या

- प्राण्यांची चित्रे पाहा. योग्य प्राण्याचे नाव गाळलेल्या जागी लिहून म्हणी पूर्ण करा.

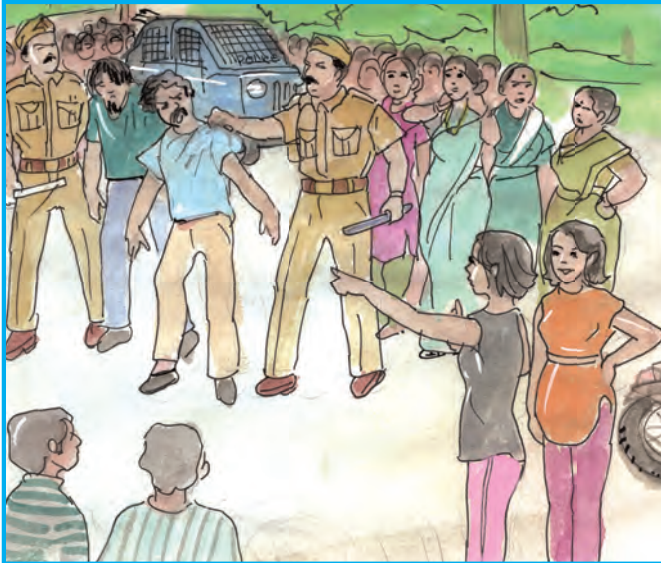
- आयत्या बिळात.....
- वासरात लंगडी शहाणी.
- हाती कोलीत.
- पाण्यात राहून वैर करू नये.
- धाव कुंपणापर्यंत.
- गेला नि झोपा केला.
- मैदान जवळ आहे.
- शेपूट नळीत घातले, तरी वाकडे ते वाकडेच.
- गुळाची चव काय.

आम्ही कथा लिहितो - २

शिक्षकांसाठी : विद्यार्थ्यांना प्रत्येक चित्राचे निरीक्षण करायला सांगावे. प्रत्येक चित्रात काय काय दिसते ते क्रमाक्रमाने विचारावे. सर्व चित्रांच्या मदतीने गोष्ट सांगण्यास विद्यार्थ्यांना प्रोत्साहन द्यावे.

* चित्रे पाहा. कोणती घटना घडली असेल, याची कल्पना करून ती गोष्ट वर्गात सांगा. सगळ्यांत शेवटी काय झाले असेल त्याचे चित्र वहीत काढा. गोष्टीला नाव द्या.

आम्ही लेखन करतो

- वाचा. समजून घ्या. उतारा पाहून अचूक लिहा. (विरामचिन्हांसह)

राणी आजीला म्हणाली, “बघ ना आजी, आपला सोनू मला चिडवतो.” “अरे सोनू इकडे ये.” आजी म्हणाली. सोनू आजीकडे आला. “काय गं आजी ?” सोनू म्हणाला. “अरे तुम्ही दोघं बहीणभाऊ. मग आपल्या ताईला का चिडवतोस ?” आजी म्हणाली. ‘अस्सं आहे होय !’ सोनू मनाशीच म्हणाला. “अगं आजी आम्ही दोघं खेळतो एक तासभर. तू बघ कोण काय करतं ते. मग बोल मला. म्हणतात ना, हातच्या काकणाला आरसा कशाला ?” सोनू म्हणाला.

- वाचा. समजून घ्या. कंसातील विरामचिन्हे योग्य ठिकाणी वापरून उतारा पुन्हा लिहा.
(, . ! ? “ ”)

गांधीजींचे मित्र एकदा त्यांना भेटायला आले दोघांनी गप्पागोष्टी केल्या गांधीजींचे लक्ष मित्राच्या धोतराकडे गेले ते मित्राला म्हणाले अरे इतका श्रीमंत झालास पण तुझे धोतर फाटकेच मित्र म्हणाला अरे भाई श्रीमंतालाही काही अडचणी असतात गांधीजी म्हणाले फाटके धोतर नेसण्याइतकी काय अडचण आली मित्र म्हणाला नोकर काम करत नाहीत हे ऐकून गांधीजींनी लगेच त्याचे धोतर शिवून दिले हे पाहून तो श्रीमंत गृहस्थ गांधीजींना काय सांगायचे आहे ते समजून गेला.

शिक्षकांसाठी : हा उतारा श्रुतलेखनासाठी वापरावा. उतारा वाचून यात योग्य ठिकाणी योग्य विरामचिन्हे घालून विद्यार्थ्यांना लिहिण्यास सांगावा. हा उतारा विरामचिन्हांसह फलकावर लिहावा. तो पाहून विद्यार्थ्यांना त्यांचे लेखन तपासण्यास सांगावे.